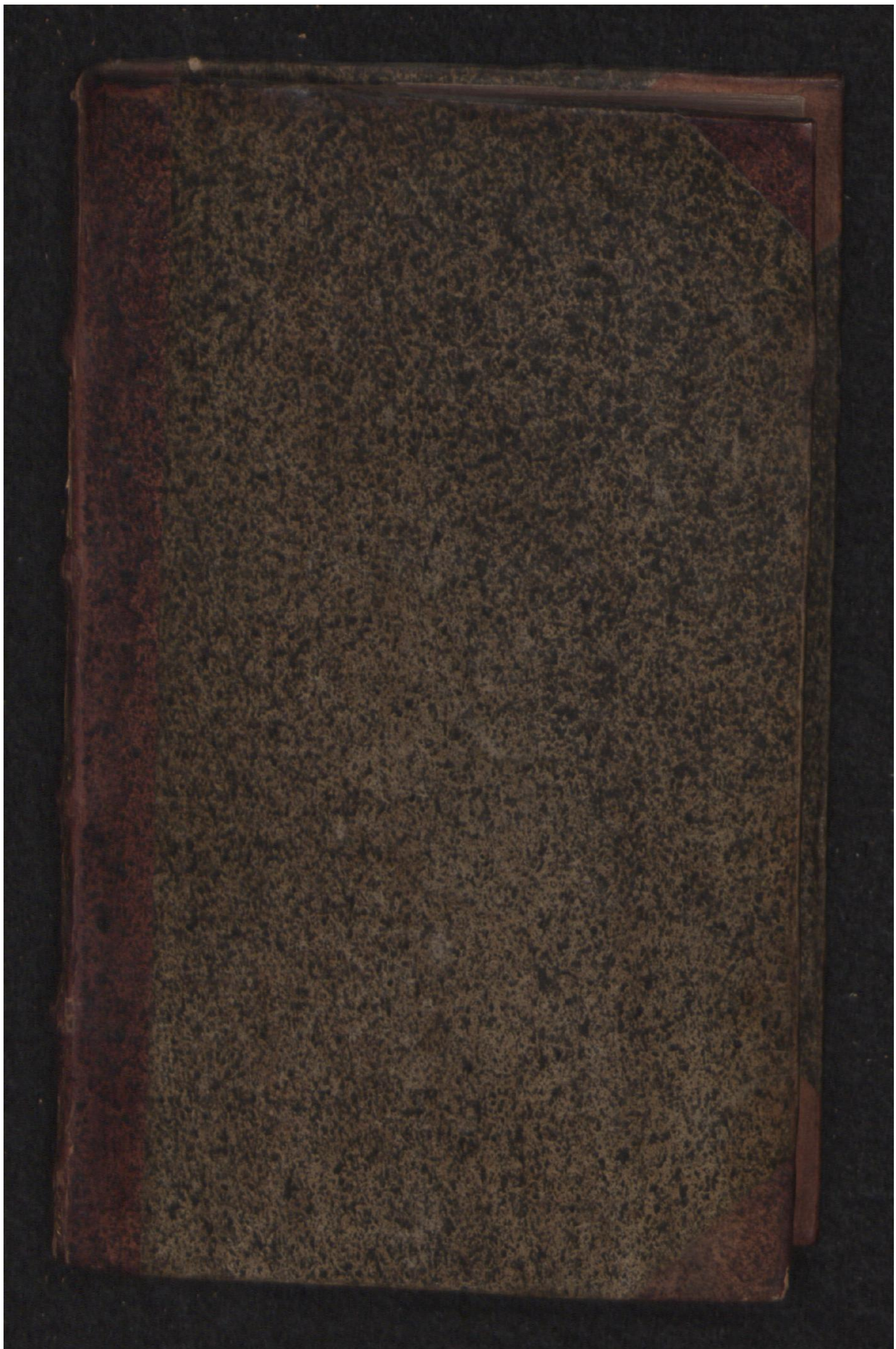
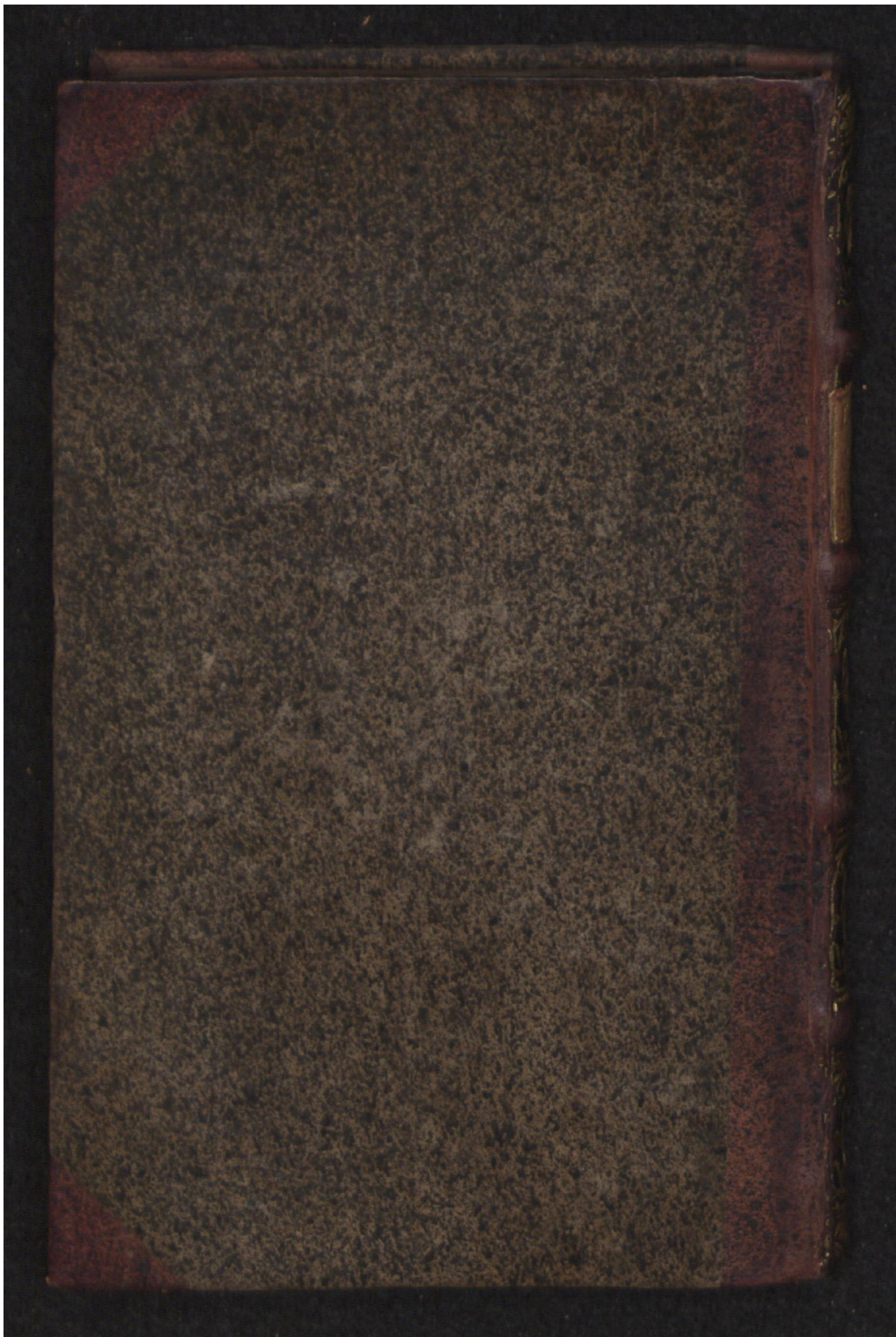

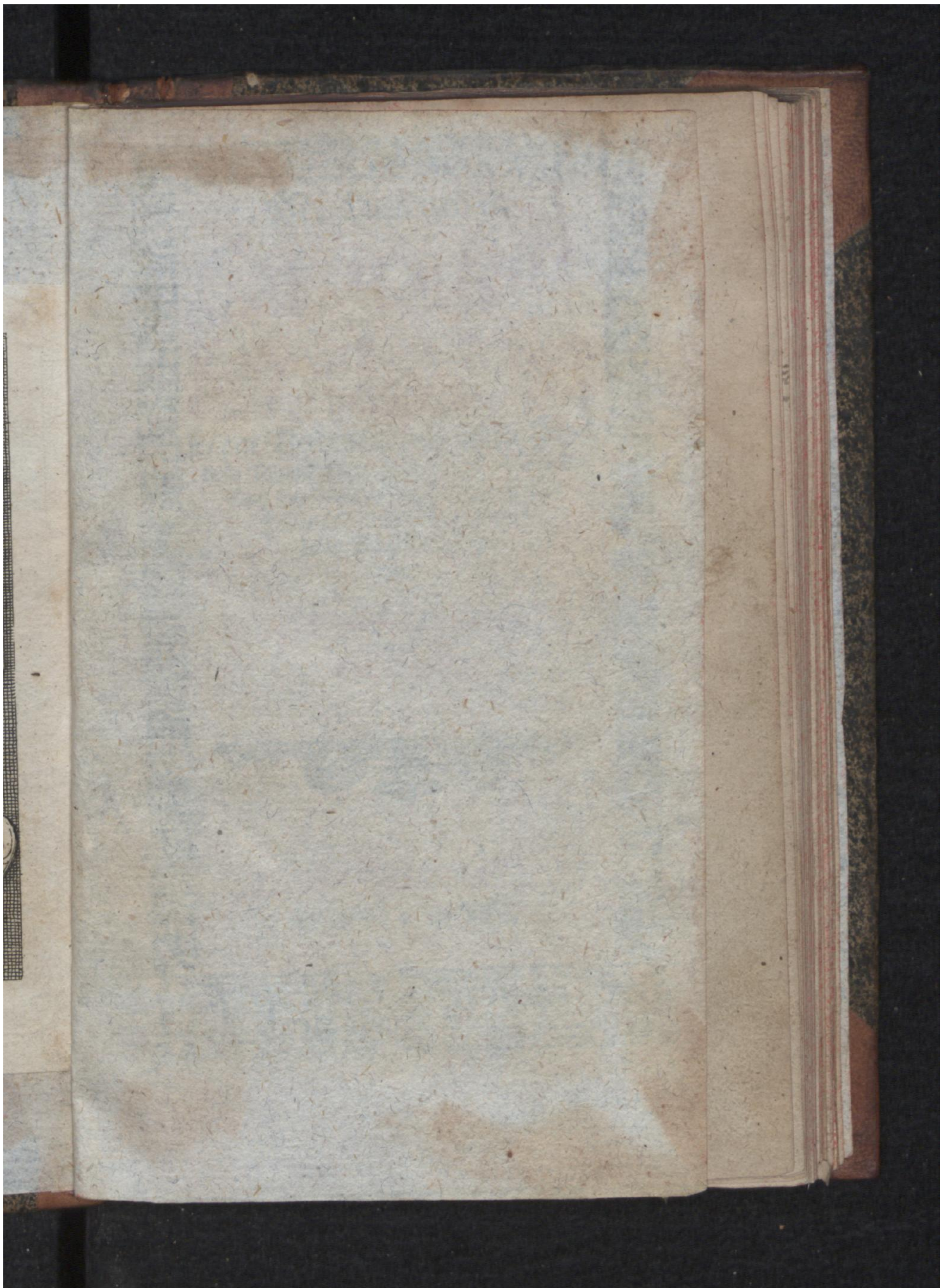

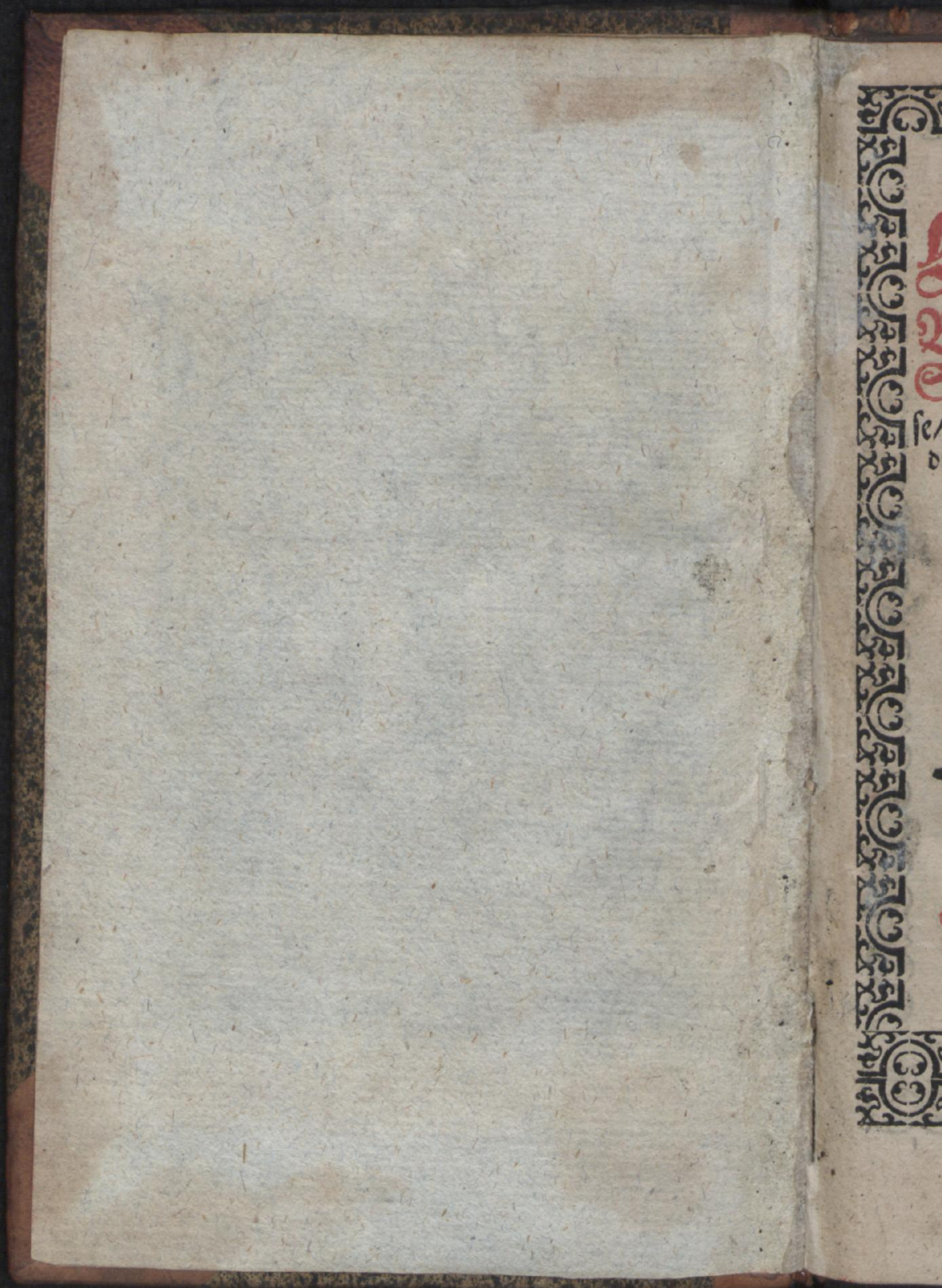

No 512.

M: Lucidarius.

En nyttelig Bog/ om Gud Faders/ Søns oc hellig Aands værelse/ om Verdens oc vore første Forel-dris begyndelse oc skabelse/ Oc huorledis Gud lod Verden forgaa met Synd-floden/ Oc huorledis Baby-lons Taarn bleff op-bygt.

Nu paa det ny Fordansket oc formeret.

Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Laurentz Benedicht.
1576.

Fortalen til Læseren i denne Bog/ som kaldis Lucidarius.

DEnne Bog kaldis Elucidarius / det er paa Danske / en forklarelse. Thi mand finder her vdi den Lærdom aldelis smuct forklaret/som er skiult i andre Bøger. Det giffuis oc der met tilkiende huor nyttelig denne Bog er/ at hun kaldis *Aurata gemma*, fordi at huad som er mørckt oc wforstandelige bescreffuet i andre Bøger / det forklarer Mester Lucidarius oss offuermaade skickelige/ huor aff it Menniske kand meget lære oc bliffue forstandigt. Thi at huad mand skal søge viit oc lede lenge effter i Scrifften/det finder mand her kaartelige befattet met faa ord.

Oc paa det huer mand skal disbedre forstaa oc beholde huad her læris

i samme Bog/ da ville wi dele hende i fem parte.

Den første indeholder Gud Faders/ Søns oc hellig Aands værelse/ endog at ingen Menniske kand begribe eller bescriffue den/ Thi det er offuer all Menniskelig begribelse/ Visdom oc forstand. Da maa mand alligeuel noget kundgiøre om hende / saa meget som Gud giffuer sin Naade oc forstand der til.

Den anden indeholder / Himmelens/ Jordens / oc vore første Forældre deris begyndelse / huilcket der findis vdi den første Mosi Bog/ som kaldis Genesis.

Den tredie / huorledis Gud lod Verden forgaa met Syndfloden/ for Syndens skyld.

Den fierde/ huorledis Babylons Taarn bleff opbygget / oc Gud gaff dem atskillige Tungemaal at tale met / som bygde samme Taarn/

Gene.

Gene. xj. Dissligeste ocsaa om Abrahams stercke Tro oc tillid til den altsommectigste Gud.

Den femte oc sidste / om alle Menniskers Opstandelse/oc det euige Liff/ som oss den hellige Scrifft klarlige tilkiende giffuer.

Derfaare er samme lille Bog saare nyttelig for vnge Folck / som gierne ville læse oc øffue sig vdi atskelige smaa Historier / da kunde de først begynde oc venne sig til slig smaa Bøger/ som komme offuer ens met den hellige Scrifft / oc vdaff saadan en Gudelig begyndelse oc øffuelse / kunde de faa ydermere oc videre kundskab om all den deel som kand være dem nyttelig oc gaffnlig baade til Liff oc Siel. Oc at de kunde siden fremdelis lære at kiende deris rette Skabere oc Gud. Der næst/ huorledis vore første Forældre bleffue skabt i Paradis / oc siden bedragne aff den gamle Slange/ Oc

huad den Arffue vaar som wi arffue-
de effter dem / huilcket er Sorrig / Be-
drøffuelse / Modgang / oc met faa ord
at sige / all Fordømmelse oc gienuor-
dighed. Der faare acte nu grandgiff-
uelige / denne lille Bogs indeholdelse /
Thi der findis i samme Bog tuende
Mennisker tale eller snacke / som er
Mesteren oc Discipelen. Discipelen
lignis ved it Menniske som er aff
groff natur oc forstand / som kaldis i
Scrifften det kiødelige oc vduortis
Menniske. Mesteren lignis ved det
Aandelige oc ny Menniske / som er
forklaret oc reent giort aff den hellig-
Aands Naade. Der til hielpe oss
Gud vor Himmelske Fader
ved vor Herre Jesum
Christum /

AMEN.

Den

Den første del/ som indeholder om Gud Fader/ Søn oc den hellig Aands værelse.

Disciplen til Mesteren.

GOde Mestere / sig mig først om Gud Fader / Søn oc den hellig Aand. Mesteren. Wi skulle vide/ at Gud Fader / Søn oc den værdige hellig Aand ere tre Personer i en Guddom/ huilcken der haffuer værit foruden all begyndelse / oc skulle bliffue foruden all ende/ oc føder alting som skabt er/met sin Guddommelige krafft oc mact. Discip. Kiere Mestere/ mig forundrer storlige aff min forstand/ huorledis de kunde være tre Personer i en Guddom / oc i huess maade vdi en kand være tre Personer. Mesteren. Det er offuer all Menniskens visdom oc forstand / at

kunde see eller forstaa / eller begribe det / vden saa meget som wi kunde mercke aff de ting der skabte ere / som er Solen / huilcken der skin offuer all Verden / oc haffuer baade hede oc brynde met sig / dog alligeuel er det ekon en Soel / endog hun haffuer trende krafter / oc huor en aff disse tre ere / der ere de alle tre til lige / som er skønhed / skin oc hede. Saa er oc Gud ene vdi villie / mact / gierninger oc Guddom / dog er hand skild vdi tre Personer / Derfor offuergiff all Verdsens Viisdom / naturlige skel oc forstand / Menniskelig fornufft oc tancke / oc aleniste tilheng Guds obenbarelse oc Naade / huad somhelst hand dig aff sin gode gunst oc vilge vil tilføye / der lad dig aldelis nøye met.

Om

Om den euige Guddom.

Discipelen til Mesteren.

KJere Mestere / sig mig / men Gud Fader / Søn oc hellig Aand giøre alle en gierning her paa Jorden / huadsomhelst Guddommelig Maiestat vil haffue giort / toge de da alle tre Mandommen aff Maria ? Meste. Ney / Guds Søn Christus Jesus tog alene Mandommen aff Maria / Men Gud Fader / Søn oc hellig Aand / giorde alle tre samme Mandom / lige som thu Menniske hielpe at klæde it Menniske / dog fører hand sig sielffuer i klæderne. Discipel. Huad er Gud ? Oc huorledis skal mand forstaa eller kiende hannem / men wi icke maa see hannem ? Meste. Gud haffuer sit Naffn aff Godhed / oc aff

hannem kommer alt gaat / som den gantske Verden haffuer hielp oc trøst aff / Thi hand er sielff det aller-høyeste gode / ved huilcket alle ting i Himmelen oc paa Jorden haffue de-ris ophold aff / oc vaare der tusinde Verden til / da kunde de icke opregne hans godhed / Der faare tenck huor gaat det er / at være met hannem i Himmerigis Rige. Discipel. Men Fader / Søn oc den hellig Aand haff-ue oss lige kier / da vndrer mig / hui Guds Søn alene vilde tage Mand-dommen / oc lide den bitter Død oc pine for Mennisken? Meste. Det giorde altsammen den vbegribelige kierlighed som Gud Fader haffde til at igienløse Menniskens kiøn / som vaar fortabt. Discip. Huor faare vilde Guds Søn lide Død oc Pine for Mennisken / men hand haffde kundt frelst oss i mange andre maade? Meste. Guds Søn taalde icke nogen

pine

yne paa sin Guddoms vegne / Thi hand vaar lige som Solen der opliuser all mørckhed / saa opliuste Guddommen Menniskens Manddom at lide Pine oc Død / oss til exempel at lide modgang oc bedrøffuelse for vor egen skyld / lige som Christus leed for sin wskyldigheds skyld / faar huilcket oss bør hannem at prise / ære / tacke oc loffue til euig tid.

At Gud er alle vegne.

Discipelen til Mesteren.

Discip. Men Gud er alene / Huorledis kand hand da være alle vegne / baade i Himmelen oc paa Jorden? Meste. Saa som det ord ieg taler er sant i mine ørne oc deris ørne som det hører / Saa er den Almectigste Gud alleuegne / fordi / vaare hand icke

icke met sin Naade hoss sine Creatur som hand haffuer skabt / da bleffue de aldelis til intet / ligeruiss som ingen ting vaar til / før end hand skabte det / saa kand oc ingen ting være i Verden til / foruden hans Naade oc bistand.
Disciple. Men Gud er alleuegne / met sin Naade oc Miskundhed / Hui dø da saa mange i dødelige Synder oc fange aldrig Naade? Meste. Gud er met alle baade onde oc gode / hoss de onde er hand met sin Retfærdighed oc Strenghed / hoss de gode er hand met sin Naade / Miskundhed oc Mildhed. Och saa er hand hoss de onde i andre maade / lige saa som Solens klarhed er met den som blinder er / det er icke Solens skyld / at hand icke kand see / men hans egen naturs skyld / som icke kand bede Gud om sin siun. Saa er det met alle dem som ere i dødelige Synder / thi i den samme stund de vende dem til Gud / oc giøre

en

en ſand Penitentze/anger oc ruelſe/da
ere de Gud behagelige. Diſcip. Det-
te er offuer all min fornufft/ Viſdom
oc forſtand / at ſpøre mere om den
Guddommelige værelſe / Gud giffue
at ieg kunde mercke det vel / ſom du
haffuer ſagt oc lært mig. Meſte. Det
er icke offuer din Viſdom eller for-
ſtand at ſpørre/ men at ville vide den
deel ſom Gud alene tilhører / det gaar
offuer all Menniſkelig forſtand oc
Viſdom / Thi der ſom huert ſands
Korn paa Haffſens bonde / oc huer
Vands drabe i Haffuit vaar giort til
viſe Meſtre/ da kunde de aldrig rette-
lige vdlegge eller vdtyde den Gud-
dommelige krafft oc mact/fordi Eng-
lene i Himmelen fra det de vaare ſkab-
te / oc endnu foruden all ende / frycte
dennem ideligei hans Guddommeli-
ge værelſe at vnderſtaa / huem hand
er / oc kunde dog aldrig rettelige for-
ſtaa / huor ſtor / huor meget / huor

ſød/

sød / huor krafftig hans Guddoms dybhed er / alligeuel at de faa altid jo mere oc mere glæde aff hans Ansictis skønhed foruden all ende / oc jo mere de staa oc see huor deylig oc skøn hand er / diss mere synis hand dem skønere at være / Diss mere de smage huor sød oc dydelig hand er / diss mere synis hand dennem sød oc dydelig / at de aldrig faa ret fuldkommelig forstand / huor sød / huor deylig / oc huor lystig hans Guddommelige Aasiun er nær at være. Derfaare skulle wi vide det / at alt det lystigt oc deyligt er at see / alt det søt oc gaat er at smage / det er aff den Altsommectigste Guds store dydelighed / huilcken der styrcker oc hielper alle de ting som hand haffuer skabt.

Wi skulle ocsaa vide / at ingen ting er skabt wnyttelige / men alting er skabt Mennisken til gode oc gaffn / til hielp oc trøst / effter hans Guddommelige

meliie vilge / Oc der som icke vaare hans mangfoldighed / hans dydelighed / oc kraffts deylighed oc miskundhed i de ting som skabt ere / da vaare ingen ting god / gaffnlig / oc ey heller deylig eller skøn / aff alle de ting der skabte ere.

Fremdelis skulle wi tencke / at som du hører det du glædis aff oc lystigt er at høre / enten i nogen god lyst eller noget andet / aff huilcket wi glædis aff / Oc wi see det der lystigt oc deyligt er / først paa Himmelen som er Soel oc Maane / oc alle Stierner / der nest Jordsens grøde som er mange deylige Vrter. Du seer ocsaa Menniskens subtilige skabning / oc alle andre Creaturs faffuerhed / Du smager alt det gaat er / baade i Mad oc dricke / oc lucter det som velluctendis er. Du fornemmer ocsaa Visdom oc forstand / enten i dig sielff eller i andre Guds Creatur som saadanne forscreffne gaff-

gaffuer haffue/aff huilcke wi skulle tildragis oc lockis at kiende vor rette Skabermand / oc siden tacke oc loffue hannem for saadanne gaffuer som hand haffuer giffuet de ting som hand haffuer skabt.

Der faare skulle wi ocsaa betencke/ at Mennisken er intet andet end Muld oc Aske beblandet met de andre Elementer/ Oc er Menniskens Legeme intet andet end en wren ting/ som er giort aff all franck materie/ vdi huilcken vor Herre Christus Jesus førde sig i for vor skrøbelighed oc genløselsis skyld. Da maa Mennisken vel vndre paa hans store kierlighed/ mectighed/ deylighed/ mangfoldighed i de ting som skabte ere. Oc meget mere huor stor deylighed / huor stor ære oc lystighed der er vdi hans Guddom i Himmerige / men saadan mangfoldighed flyder aff hannem i de ting der icke andet er end Aske/ Muld oc all wrenlighed.

Tenckte

Tenckte wi dette rettelige / da lode wi aldrig aff at loffue Prise / Ære / oc tacke Gud for alle de lystige ting der wi see idelige met vore øyne / høre met vore ørne / oc smage met vor mund / paa det at wi maatte saa tieue hãuem aff all vor gantske mact / at wi kunde ved hans Naade faa at see / høre oc smage hannem / huor god / huor deylig oc hnor lystig hand er at være hoss i Himmelen / imen hand beuiser sig saa imod det som er ekon Aske oc støff som wi træder vnder vore føder.

Lad ocsaa være / at wi hørde tale om det Menniske der visest / deyligst oc forstandigst kunde være i it gantske Kongerige / Da lode wi oss aldrig nøye / før end wi finge samme Menniske at see / huor meget ydermere skulle wi begære at være met hannem der all deylighed / Visdom oc forstandighed / oc met faa ord all Naade oc Miskundhed kommer aff / Did at komme

 oc

oc der at bliffue euindelige/ der til hielp oss Gud vor Himmelske Fader/ Amen.

Her begyndis den Anden part / huilcken der indeholder all Verdens skabelse.

Discipelen til Mesteren.

Men du haffuer sagd mig aff den Almectigste Gud som alting haffuer skabt/ Da sig mig nu kiere Mestere/ aff de ting der skabte ere? Mesteren. Gud Fader skabte all Verden vdi sex dage/ oc paa den siuende dag da huilede hand sig at hand intet giorde. Discip. Huad skabte Gud den første dag? Meste. Den første dag skabte hand Liusset/ oc sagde/ Der skal bliffue it Liuss/ oc det bleff strax som hand sagde. Da saa Gud at det vaar vel skabt / oc kallede hand Liuset dagen/ oc

oc Mørcket kallede hand Natten. Discip. Huad skabte Gud den anden dag? Meste. Da skabte Gud Himmelen oc sagde / Der skal bliffue en stadighed i Verdsens middel / saa skilde hand Vandene at / oc giorde der en stadighed / oc atskilde Vandene som vaare vnder samme stadighed/ fra de Vand der vaar offuer samme stadighed/ fra de Vand der offuer vaare vnder samme stadighed / oc det bleff strax som hand sagde / oc kallede samme stadighed Himmelen. Discip. Huad skabte Gud den tredie dag? Meste. Den tredie dag skabte Gud Haffuet oc Jorden / Vandene skulde tilhobe samlis/ de som ere vnder Himmelen paa en sted / oc det bleff strax giort/ oc Gud kallede Jorden vissen/ oc Vandens tilhobe sammelse kallede hand Haffuit / Oc da saa Gud at det vaar vel skabt/ oc sagde / Jorden skal giffue deylig grøde aff sig/met deylige

grøne Vrter oc atskillige fruct/saa at huert Træ effter sin natur oc art skal giffue fruct aff sig / oc det skede strax som Gud det sagde / Saa at Jorden vaar beset met subtilige grøne Vrter/ oc huert Træ gaff fruct effter sin art oc natur. Discip. Huad skabte Gud den fierde dag? Meste. Den fierde dag skabte Gud Soel oc Maane / Stierner oc alle andre Planeter / oc sagde/ Der skal bliffue tuende Liuss paa Himmelen / huilcke der skulle atskille dagen fra natten/ oc de skulle være til tegn oc tider/ til dage oc Aar / oc skulle skinne i Himmelen oc opliusse Jorden / Det vaar strax giort som Gud sagde / oc vaar meget nytteligt oc gaat. Discip. Huad skabte Gud den femte dag? Meste. Den femte dag skabte Gud Fiskene i Vandet/ oc Fulene i Lucten/ oc Gud hand saa at det vaar gaat / saa velsignede hand dem oc sagde/ Voxer oc formeerer oc op-

opfylder Vandet oc Jorden met eders grøde. Discip. Huad skabte Gud den siette dag? Meste. Den siette dag skabkte Gud alle Diur oc andre Creatur / som paa Jorden skulle være / Oc siden hand haffde alting skabt / da skabte hand Adam vden for Paradiß / oc ledde hannem saa ind i Paradisset / oc lod komme for hannem allehaande Fule oc Diur som hand haffde tilforn skabt / oc Adam gaff dem alle naffn paa Ebraiske maal / som de skulde kaldis altid oc til euig tid.

Discip. Huad vaar til før end Verden bleff skabt? Meste. Intet vaar til / vden Gud alene oc hans Guddommelige natur. Discipelen. Huickelunde skabte hand Verden / haffde hand nogen wmage eller møye saa som Mennisken haffuer for deris arbeyde? Mesteren. Hand haffde ingen wmage eller møye / Thi som Scrifften siger / naar hand sagde it

 ord /

ord/ da vaar det strax giort/som hand det vilde haffue giort. Discip. Huor faare skabte Gud Verden? Meste. Fordi saa at hand vilde giffue tilkiende sin store Mact oc Velde oc wbegribelige Visdom.

Om Lucifers fald oc Helffuedis skabelse.

Discipelen til Mesteren.

Gode Mestere / Huad hede den første Engel Gud skabte? Meste. Hand hed Nathanael / den samme haffde Gud skabt saa skøn oc deylig at hans skønhed bedrog hannem / oc lod sig tycke at hand vaar Gud lig i det at hand vaar saa skøn skabt / Der faare bleff hand nedstøt aff Himmelen i Helffuedis Affgrund met alt sit selskab. Discipelen. Huor lenge vaar hand i Himmelen effter at hand bleff skabt? Mesteren. Icke lenger end en

halff

halff time. Discip. Huor faare skabte da Gud hannem / effterdi at hand viste vel at hand skulde bliffue saa hoffmodig oc siden vdstødis aff Himmelen/oc ned til Helffuedis Affgrund til euig tid? Meste. Det giorde Gud der faare / at hand vilde styrcke de vdualde Engle deris tro / Thi den tid at Dieffuelen bleff vdstøt / da bleffue de andre Engle meget sterckere i Troen oc kierlighed til Gud / saa at de kunde icke vige fra Guds kierlighed. Discip. Huorledis gick det til? Meste. Før end Lucifer oc hans selskab bleffue vdstøt/ da viste de gode Engle intet aff Helffuede at sige/ men der de saa den store jammer oc nød som Dieffuelen oc all hans selskab vaar kommen vdi aff Guds Naade oc krafft/ oc bekiende huor vel hand giorde imod dem at hand saa Naadelige haffde beuaret dem / at de vaare icke falden met Dieffuelen oc begynte da strax at loff-

ue oc prise Guds Naade oc Barm-
hiertighed / som hand haffde beteet
dem. Discip. Huor er Helffuede?
Meste. Helffuede der Scrifften taler
om / er ved en ende paa Jorden / som
Gud haffuer det saa beskicket oc ordi-
nerit / Oc er der saa stort mørck /
Taage oc atskillig grumhed / at aldrig
nogen leffuendis Menniske kunde
komme did. Discip. Huorledis er
Helffuede skabt? Mesteren. Helffue-
de er offuen sneffr oc enge / Men in-
den vdi er hun saa stor oc viid / at in-
gen Menniske det bescriffue eller be-
gribe kand / vden Gud alene / oc som
Scrifften siger / at mange hundret
tusinde Siele falde der vdi oc kun-
de dog aldrig komme eller
naa til grund
der i.

Om

Om Adams Skabelse oc Fald.

Discipelen til Mesteren.

Kiere Mestere / Huor aff skabte Gud Adam? Meste. Gud skabte Adam aff en Jordklimp / oc blæste en leffuendis Aand i hans Næse / saa sigendis / Lader oss skabe Menniskens / it Billede som oss er ligt / som skal regere offuer Fiskene i Haffuit oc offuer Fulene vnder Himmelen / oc offuer Feet / oc offuer all Jorden / oc offuer alle Orme som krybe paa Jorden. Discipelen. Huor haffde Adam sin værelse / oc huad vaar hans gierning? Mester. Den tid Gud haffde skabt Paradisset met all herlighed / vellyst oc deylighed / da gaff hand Adam befalning offuer alt Paradisset / at hand skulde den lystige sted vel foruare oc bruge / oc sagde til hannem / æd oc brug dig til lyst oc glæde / aff all den

fruct her inde er / vndertagen det ene Træis fruct / som kaldis Visdomsens Træis fruct / Fordi saa / at i huad time eller stund du æder der aff / da skalt du dø. Discipe. Huor aff bleff Eua skabt? Meste. Den tid at Gud saa Adam saare lengis effter sine lige / Da sagde Gud / Det er icke gaat / at Menniskenn er ene / Jeg vil giøre hannem en Medhielp som kand være hoss hannem / Oc da lod Gud en suaar søffn falde paa Adam / oc hand soff. Da tog Gud it aff hans Reffben / oc lucte steden igen met kiød som bened sad / aff huilcket Reffben Gud skabte Euam / oc siden fulde hand hende frem for Adam / da sagde strax Adam / Dette er Ben aff mine been / oc dette er Kiød aff mit Kiød / oc derfaare skal mand kalde hende Mandinde / Thi hun er tagen aff Manden / For huilcket Quinden skal forlade Fader oc Moder / oc bliffue hoss sin Mand /

oc

oc de skulle være tuende vdi it Kiød. Discip. Huor er Paradisset? Meste. Paradisset er ved den øster ende i Verden/ oc ligger icke langt fra Himmelen/ oc er der den alderhøyeste sted som er paa Jorden. Discip. Huor lenge vaar Adam i Paradisset effter at hand vaar skabt? Meste. Icke lengre end siu timer. Discip. Haffde de klæder paa/ Adam oc Eua i Paradisset/ eller ginge de nøgen? Meste. De vaare aldelis nøgne/ Thi de haffde ingen blysel ved huer andre/ mere end wi nu haffue ved huer andris hender at skue eller at see dem/men der de brøde Guds Bud/ da finge de saa stor blysel ved huer andre/ at de brøde løffue grene aff it Figen Træ/ oc giorde dennem Koste der aff til at skiule dennem met. Discip. Huorledis kom det til at de brøde Guds Bud? Meste. Den arge Dieffuel/ som skabte sig i det snildeste oc tredskeste Creaturs lignelse/

nelse/ som vaar Hugormen / sagde til Quinden/ Huor faare haffuer Gud forbudet eder at æde aff det Træ som staar mit vdi Paradiss / Quinden suarede oc sagde / Den Almectigste Gud haffuer icke altsomeniste forbudet oss at æde aff samme Træ / men ocsaa at wi ingelunde nogen tid skulle røre samme Træ / paa det/ at wi icke skulle dø. Da sagde den forgifftige Dieffuel i Ormens lignelse / Ingelunde skal det saa skee som Gud haffuer sagt/ at i skulle dø der som i æde aff samme Træ / Men det ved Gud vel at i huad dag eller stund i æde aff samme Træ / da skulle eders øyne opladis/ oc i skulle bliffue lige som Gud er selff/ videndis baade ont oc gaat. Der aff fick Quinden saa stor attraa oc begæring til at æde aff samme Fruct/at hun kunde det ingelunde lade / at hun skulde ey æde aff samme Træis fruct/ Saa tog hun aff sammr Fruct oc aad

der

der aff/ Oc fick saa strax sin Mand Adam aff samme Fruct/ oc hand aad ocsaa der aff / oc strax bleffue deris øyne opladne/ saa at de kunde kiende dem at være nøgen / oc at de haffde Syndet imod Guds Bud oc befaling. Discip. Huad sagde Gud da til dem effter at de haffde brøt Budet? Meste. Wi læse/ at vor Herris røst kom met it faffuert veyer effter middagen/ oc sagde/ Adam/ Huor est du? Adam suarede sorgfuldelige / Herre oc Skabere/ Jeg hørde din Røst i Paradiss/ oc ieg reddis storlige for dig/ thi ieg vaar nøgen. Da sagde Gud/ Huo obenbarede dig det at du varst nøgen/ vden din egen daarskab/ at du aadst aff det Træ som dig forbudet vaar. Da sagde Adam/ Den Quinde du gaffst mig til min Hustru / hun gaff mig at æde met sig/ oc ieg aad der aff. Discipelen. Huad sagde Gud da til Quinden? Meste. Hand spurde

hen=

hende at/ hui hun giorde det/ Da suarede hun oc sagde / Den forgifftige Orm hand falskelige bedrog mig. Discip. Huad sagde Gud til Ormen? Meste. Hand forbandede Ormen i den samme stund oc sagde / Fordi at du haffuer dette giort/ da skalt du være forbandet iblant alle de Creatur der ere paa Jorden / oc her effter skalt du krybe paa dit bryst/ oc aff Jorden skalt du æde i alle dine dage / Oc ieg vil ydermere sette en Fiendskab oc Strid imellem dig oc Quinden / oc imellem din Sæd oc hendis Sæd / Den samme skal sønder træde dit Hoffuit/ oc du skalt bide hannem i Hælen. Discip. Huad sagde Gud siden til dennem? Meste. Siden talede hand til Quinden oc sagde til hende / Fordi at du det giorde/ der faare vil ieg skicke dig meget kummer oc bedrøffuelse til / naar du reder til Barsel / Oc du skalt føde dine Børn met kummer / oc din vilie

skal

skal være din Mand vndergiffuen/ oc hand skal være din Herre. Discip. Talede Gud da noget til Adam? Mesteren. Der hand haffde talede til Quinden/ Da sagde hand til Adam/ Effterdi du lydde din Hustrues røst/ oc aadst aff det Træ/ om huilcket ieg bød dig oc sagde/ Du skalt icke æde der aff/ da skal Jorden være forbandet for din skyld/ met kummer skalt du dig der aff nære alle dine liffs dage/ Torn oc Tidzel skal hun bære dig/ oc du skalt æde Vrter paa Marcken. J dit ansictis sued skalt du æde dit Brød/ til du bliffuer til Jord igen/ som du est tagen aff/ Thi du est Jord/ oc til Jord skalt du bliffue igen. Oc strax der effter gaff Adam sin Hustru it andet naffn/ oc kallede hende Euam/ det er alle liffactige tingestis Moder.

Discipelen. Huad giorde vor HErre siden met dem? Meste. Da giorde hand dennem tuende Skind-

fiortle/

kiortle / oc førde dem vdi / oc sagde: Adam see / du som nu est skabt aff oss / du vedst nu ont oc gaat / oc paa det at du icke nu meer her effter skalt vdrecke din haand til Liffsens Træ / oc æde der aff / oc siden leffue euindelig / da skalt du rømme denne lystige sted som kaldis Paradiss / oc forarbeyde Jorden som du est kommen aff / Oc der met foruiste vor Herre dem baade tho aff Paradisset / oc lod det sterckelige beuare aff sit sendebud Cherubin met it gloendis Suerd / at der ingen skulde mere indkomme til Liffsens Træ.

Discip. Huad haffde de siden at tære / effter at de vaare vddreffne aff Paradiss. Meste. De leffde siden met sorg oc megen bedrøffuelse / saa at der læsis ingen steds i Scrifften at de afflede Børn tilsammen / før end xv. Aar der effter som de vaare vddreffne aff Paradisset. Oc da bekiende Adam

sin

sin Hustru Euam / oc hun bleff der strax effter siuglig / oc fødde hun der tiden kom om / hendis første fødsel som vaar Cain oc hans søster Calmana. Oc siden finge de ey Børn der wi kunde sige aff effter Scrifftens liudelse / før end xv. Aar der effter / oc da fødde hun Abel oc hans søster Dalbora.

Discip. Huad idret tog Cain oc Abel dem først til? Meste. Wi læse at Cain tog til at Pløye oc Saa / ligeruiss som den der vilde wmage sig all sin liffs tid met Ager oc Eng / oc huad somhelst der hørde til Bonde gierning paa Landsbyerne. Men Abel hand tog sig faare at vocte Fæ oc Faar / oc haffue der sin omgengelse oc idret met indtil sin dødedag.

Discip. Huor aff kom det / at Cain slog sin Broder Abel ihiel. Meste. Wi læse at Cain oc Abel skulde en gang giøre deris Offer for HErren

tilſammen/ Da Offrede Cain aff det
værſte Korn oc Grøde ſom hand haff=
de afflet ind. Men Abel Offrede aff
det beſte oc fediſte Queg ſom hand
haffde/ oc Gud haffde vnt hannem/
der faare Offrede hand oc met en god
vilie det beſte. Da ſaa vor Herre det/
oc lod Ild komme ned aff Himmelen/
oc opbrende det til it tegn / at det vaar
hannem teckeligt oc behageligt/ oc for=
di gick det hannem til gaffn alt det
hand haffde. Men fordi at Cain
Offrede det ſom ont vaar / da actede
Gud hans Offer intet/ thi hand gior=
de det aff ſkrømt / oc icke aff hiertet/
Oc der aff fick Cain ſaa ſtor hemlig
Had oc Affuind til ſin Broder Abel/
Oc Gud ſagde til Cain/ Hui eſt du
ſaa vred? Hui eſt du ſaa affuindsfuld?
Hui er dit Anſict ſaa foruent? Tror
du icke/ at vaare det ſaa / at du giorde
noget gaat/ at du ey ſkulde faa løn der
faare igen / Men er det ſaa at du giør
noget

noget ont oc skicker dig ilde / Da skal det onde altid bliffue hoss dig selff/ Men din begæring oc attraa / skal altid være hoss dig selff / oc i dine egne vilkaar/ oc du skalt haffue Herredømme offuer hende. Der effter sagde Cain til sin Broder Abel / lad oss gaa vd paa Marcken. Oc der de kom tilsammen paa Marcken/ da beuebnede Cain sig imod sin Broder Abel / oc slog hannem strax ihiel. Discip. Heffnede vor Herre icke det strax? Meste. Ja forstaa mig ret. Der Cain dette haffde giort / Da sagde Gud til hannem/ Cain / Huor er din Broder Abel? Cain suarede oc sagde/ Jeg ved det icke/ Icke er ieg helder set til at tage vare paa min Broder. Oc see / da heffnede Gud vor Herre det saa saare paa Cain / oc sagde/ Fordi du dette giorde/ Der faare skalt du være forbandet her paa Jorden / oc naar som du nu haffuer dyrcket hende / da skal

 hun

hun ingen god Fruct giffue dig/ oc du skalt bliffue vildfarendis oc Landflyctig.

Discip. Angrede icke Cain denne gierning / at hand saa slog sin Broder ihiel vden skyld oc brøde? Meste. Ja sig til sorg oc bedrøffuelse / saa sigendis. Min Synd oc Ondskab er større/ end at ieg nogen tid kand faa Naade aff Gud/ See ieg skal nu vdkastis oc skiulis i dag fra dit Ansict/ ieg skal bliffue vildfarendis oc Landflyctig her paa Jorden / Oc huer som mig møder eller seer / skal ville sla mig ihiel. Da sagde Gud til hannem/ Ney Cain det skal icke saa gaa til/ Men huo som dig Cain slar ihiel / hand skal siudobbelt pinis igen/ Och saa gaff nu Gud hannem hoffuit skeluelse / til it tegn / at ingen skulde sla hannem ihiel.

Discip. Huad haffde Adam oc Eua der effter for idret / eller huad giorde

giorde de siden Abel vaar død? Meste. Der Cain haffde slaget sin Broder Abel ihiel/ da sørgede de saa saare oc græde/ at effter den dag vilde de aldrig komme sammen/eller søge Seng met huer andre i hundrede Aar der effter/ før end at Gud lod dem sige ved sin Engel/ at de skulde komme tilsammen igen/ Oc der effter afflede de en Søn som hed Set / aff huilckis slect Christus bleff siden føder / thi hand vilde ey fødis aff Mandraberens slect/ oc fordi bleff den slect til intet der Syndfloden gick offuer Verden.

Discip. Huad slect kom siden aff Set? Meste. Set afflede met sin Hustru en Søn hed Enos / oc aff hannem føddis Kainan/ aff Kainan føddis Malaliel/ aff Malaliel føddis Jared/ aff Jared føddis Enoch / oc hand vaar den første Mand som Bogstaff fand/oc Bøger screff/Denne samme Enoch leffuede saa vel for

Gud/at paa en tid som hand stod/ da bleff hand aff Guds befalning bort ført til Paradisset. Aff denne Enoch føddis Mathusalem/ Denne samme Mathusalem vaar den alder eldste Mand som haffuer leffuit paa Jorden/ Thi hand leffuede her vdi ix. hundrede lx. oc ix. Aar. Aff denne Mathusalem føddis Lamech/ oc aff Lamech føddis Noe som siden effter Herrens befalning bygde Arcken/ oc hand vaar den tiuffuende Mand fra Adam ret ned at.

Discip. Huor lenge leffde Adam/ oc huor gammel bleff hand her paa Jorden før end hand døde? Meste. Ni hundrede oc tredive Aar vaar hand den tid hand døde/ oc hand bleff begraffuen i Ebørn i den samme graff som Gud tog den Jordklimp der hand skabte Adam aff. Discip. Føddis der ingen Børn aff Abel før end hand bleff slagen ihiel. Meste.

Aff

Aff Abel føddis ingen/ thi hand bleff dræbt den tid hand vaar xxx. Aar gammel. Discip. Haffde Cain oc hans Hustru nogle Børn tilsammen før end de døde. Meste. Aff hannem føddis en Søn som hed Enoch/ oc Folcket vaar da meget til i Verden/ da reddis hand for Broderens død/ oc lod bygge en stor Stad/ Thi hand vaar den første der Kiøbsteder lod bygge met mure/ hand vaar ocsaa den første der Marckeskel giorde imellem Folcket/ hand skickede ocsaa Pund/ Maade/ Aln/ Vect oc saadant mere iblant Folcket som de skulde rette dem effter. Hand giorde ocsaa mange onde gierninger som hand kunde mest komme aff sted/ som vaar met Roff/ Mord oc saadanne gierninger flere/ indtil saa lenge Lamech som vaar den siette Mand/ i byrdet met hannem/ skiød hannem ihiel/ Oc den samme vaar den første Bomand

der Scrifften taler om. Denne sam-
me Lamech vaar onder for Gud / thi
hand vaar deu første som imod Guds
Bud oc befalning haffde tuende Hu-
struer / oc leffuede der met vdi Hor /
Oc der faare straffet oc Gud han-
nem / saa at hand vaar det første
Menniske som bleff blind her i Ver-
den.

Discip. Affiede samme Lamech
oc hans Hustruer nogle Børn tilsam-
men før end hand bleff død? Meste.
Den ene hans Hustru hun hed Ada /
hun fødde en Søn som hed Jabal / oc
hand vaar den første der giorde skiul
eller hytte paa Marcken / at hand
maatte langt driffue met sit Fæ oc
sidde der vnder i skiul for Regn oc
Sne / Oc hans Broder hed Tubal /
Den samme Tubal vaar den første
som begynte at siunge oc fant paa
deylige lege baade met Strengeleg oc
Pibeleg / oc dictede Viser. Men Sella
den

den anden hans Hustru hun fødde en Søn hand hed Thubalchain / hand vaar den første som fant paa at smede / hand smede Vaaben oc Verie / oc andet saadant huad mand kunde smede aff Jern / Staal oc allehaande Malm / Men hans Søster hun hed Noema / oc hnn vaar den første som fant paa at veffue Linet oc Vldet oc huad der hørde mere til.

Den Tredie part / som indeholder huorledis Gud lod Verden forgaa met Syndfloden.

Discip. Sig mig kiere Mester / Huor faare lod Gud vor HErre Syndfloden gaa offuer all Verden? Meste. Den tid der Noe vaar fem Hundrede Aar gammel / da fødde hans Hustru tre Sønner / den første

 hed

hed Sem/ Den anden Cham/ Den tredie Japhet/ Oc fordi at Folcket vaar da meget til paa Jorden/ saa vaar den Synd wkyskhed saare almindelig iblant Mennisken.

Thi wi læse/ at det Folck som vaar fød aff Set/ beblandede sig i Hor met de Quinder som vaare komne aff Cains sleet/ Oc fordi at de vaare onde paa baade sider/ da føddis der idel onde Menniske aff/ som vaar Jøder oc Hedninge/ huilcke der icke actede Gud/ helder dyrckede hannem/ men leffuede ilde/ baade met Legemlige Synder/ oc i all verstyggelighed som baade Gud oc Mennisken maatte fortryde. Der faare sagde Gud til Noe/ Mig angrer at ieg haffuer skabt Mennisken til at besidde Jorden/ Thi ieg seer/ at all Menniskens hu/ hierte oc sind/ er redebon til alt det som ont er/ der faare vil ieg dræbe alt det som leffuer paa Jorden/ met

Vand=

Vandflodens mangfoldighed / vden dig / och saa mange som du tager met dig / baade aff Menniskẽn oc aff alle slauss Creatur som ere skabte paa Jorden. Der effter bød Gud vor Herre Noe / at hand skulde bygge en Arck / oc den skulde være tre Hundrede faffne lang / halfftrediesindstiuffue faffne bred oc viid / oc tredue faffne høy. Der det vaar giort / da lod vor Herre komme til Arcken ved sine Engle / it par aff alle haande slaus Creatur oc Diur / som vaar rene til at æde aff / Siden lod hand komme it par aff alle de andre Creatur / som vaare vrene til Naturen.

Discip. Huor mange Menniske vaare i Arcken met Noe? Meste. De vaare otte. Discip. Huo vaare de? Meste. Noe och hans Hustru och hans tre Sønner met deris Hustruer. Discip. Huor lenge vaare de i Arcken? Meste. De komme vdi Ar-

cken

cken først i Maymaanet/ oc da begynte det at Regne / oc regnede vdi fyrretiuffue dage oc netter/ oc lod aldrig aff at Regne i samme xl. dage oc netter/ Oc da flød Arcken met dem offuer Bierg oc Dale / saa at de vaare hen ved tiuffue vger paa Vandet/ oc stod aldrig stille ingensted/ før end de komme i it Land som kaldis Armenia / der støtte de paa it Bierg / oc der bleffue de hen ved tho Maanede. Da lod hand en Raffn flyffue vd aff Arcken/ oc Raffnen fant paa it Aadsel som hannem behagede / Der faare kom hand icke igen. Nogen tid der effter lod hand atter en Due flyffue vd/ oc den kom igen / oc førde intet met sig. Nogle dage der effter / lod hand atter en anden Due flyffue vd / oc den kom igen imod afftenen/ oc haffde en grøn Olie quist i munden. Siu dage der effter lod hand en anden Due flyffue vd/ oc den kom igen / oc da vaar fuldnær

nær it Aar omkring fra det første de kom i Arcken oc indtil den dag.

Da bød vor Herre dem at de skulde gaa vdaff Arcken/ Oc hand velsignede dem/ oc alle Creatur/ oc sagde/ Voxer oc formeris her paa Jorden/ Fred skal være imellem mig oc Menisken/ oc til fredsens Tegn/ vil ieg sette min Bue paa Himmelen/ at Vandet her effter skal aldrig mere gaa offuer den gantske Verden/ eller fordærffue den.

Discip. Huad Bue mente Gud den tid? Meste. Det er Regnbuen/ som staar paa Himmelen menlige naar det regner/som haffuer atskillige farffuer i sig/ som er grøn/ blau/ røt oc gul til it tegn/ at all Verden bleff en gang fordærffuit aff Vandfloden/ Oc er samme Regnbue rød til it tegn/ at den yderste dag skal her effter komme met Ilden. Discip. Huor høyt gick Floden offuer all Verden?

Meste.

Meste. Scrifften siger / at Floden gick fyrretiuffue alne offuer de alder= høyeste Bierge der er i Verden. Disep. Huad tog Noe oc hans Søn= ner dem til for gierning oc idret / oc huad finge de at føde dem aff / efftерdi at alting vaar nu omkommet aff Syndfloden? Meste. Fordi at Jor= dens Grøde oc fruct vaar da for= dærffuit / da bød vor Herre dem at æde Kiødmad / Thi før Syndfloden gick offuer Verden / da aad mand icke Kiødmad. Oc da begynte Noe at dyrcke Jorden igen / oc hand plantede først en Vingaard / oc den tid at Vinen bleff da moder / oc bleff vdpers= set / da drack hand aff Vinen / oc bleff drucken / oc da falt hand i en søffn / oc soff i sit Huss nøgen / oc laa vindaa= ben / da bleff hans Søn Cam det først var / at hand laa saa nøgen oc soff / Da bespottede hand sin Fader / oc kallede sine Brødre at de skulde gaa

ind /

ind/ oc see deris Fader huorledis hand laa. Men hans Brødre Sem oc Japhet de vaare baade tho høffuisk oc tuctige/ de toge it klæde oc ginge baglengs ind der som deris Fader laa / oc kaste samme klæde offuer hannem/ oc skiulte hannem der met / thi de vilde icke see wbluelige paa deris Fader.

Discip. Huad giorde Noe der hand vaagnede op aff søffne? Meste. Der hand opuaagnede/ da viste hand alt huad der vaar skeet aff alle hans tre Sønner/ Da sagde hand / Formaledidet oc forbandet skal hand mit Barn Cam være / oc alt hans affkomme / oc hand skal være sine Brødris træl for alle andre trælle. Der effter sagde hand til sine andre tho Sønner Sem oc Japhet/Benedidet oc velsignede skulle i bliffue/oc all eders affkom. Huad Noe haffde for idret eller gierninger effter denne dag / Læse wi i Scrifften intet om før hand døde.

Discip.

Discip. Huor lenge leffuede Noe her paa Jorden? Meste. Hand vaar sex hundrede Aar gammel der Syndfloden kom/ oc siden leffuede hand tryhundrede oc halfftrediesindstiuffue Aar effter Syndfloden/ Saa vaar hans gantske liffs tid her paa Jorden/ ni hundrede oc halfftrediesindstiuffue Aar. Discip. Hui leffuede Folcket da saa lenge her i Verden / oc icke siden som ieg hører aff de gamle? Meste. Fordi saa / de Gudfryctige oc fromme øffuede dem den tid i Verden vdi all Visdom / forstand oc dydelighed til at loffue oc prise Gud aff deris yderste formue/ oc icke Verdslige forfengelighed oc fraadzerj som Mennisken nu giøre paa Jorden. Discip. Haffde Noe oc flere Sønner end disse tre. Meste. Ja hand haffde en som bleff fød siden Syndfloden gick offuer Verden/ oc hand hed Jonitus/ oc den samme Jonitus vaar den første der

fant

fant paa Himmels løb/ oc kunde giøre vnderuissning / huorledis Soel oc Maane/ Stierner oc alle andre Planeter de haffde deris løb i det Firmament som er offuen offuer oss.

Discip. Huor mange Sønner haffde Noe/ tre Sønner? Meste. Scrifften siger/ den tid Noe leffuede her paa Jorden / Da haffde hans tre Sønner/ Sem/ Cam oc Japhet sexsinds tiuffue stercke føre Mend til Sønner / foruden Døtter oc Børn som vaare ocsaa vden tuil en stor haab. Discip. Den tid deris Fader Noe vaar nu død/ huad toge disse allesammen sig for idret til/ eller huor aff nærede de dem? Meste. Der deris Fader Noe vaar nu død/ da skildis disse tre Brødre fra huer andre/ oc huer met sine Børn / saa at den gantske Verden bleff beset met disse Noe Børn oc affkomme.

Den Fierde part / Hurledis Babylons Taarn bleff opbygt/ Oc om Abrahams ster- cke. Tro.

Discip. Huad slect kom der aff den Noe Søn/ som bleff formaledidet aff sin Fader ꝛ Meste. Aff Cam føddis en Søn som hed Chus / Aff Chus føddis en Søn som hed Nimroth/ denne samme Nimroth vaar en mec- tig oc sterck Jegere/ for Gud/ oc hand vaar den fierde Mand fra Noe/ hand lod først bygge Babylons Taarn/ Oc fordi hand vaar red at Floden skulde komme igen / oc gaa offuer all Verden som hun haffde tilforn giort/ da bygde hand samme Babylons Taarn saa tyck/ viid oc høy / at der som Floden haffde end kommet igen/ da mente hand at hand vilde være fri/ oc bliffue beholden paa samme taarn/ Thi Muren vaar viid omkring fire hundrede oc firesindstiuffue alne / oc huer

huer Mur vaar halfftrediesindtiuffue Alne tyck/ oc thu hundrede faffne høy op i veyrit.

Oc der samme Babylons Taarn vaar nu saa høyt bygt op i veyrit/ da skilde vor Herre alle deris Tungemaal at / som bygde paa samme Taarn/ (Thi paa samme tid / vaar icke vden it Tungemaal til offuer den gantske Verden) Saa at ingen kunde forstaa den anden / icke heller viste den ene huad den anden sagde / Der faare bliffue de nøde til at giffue samme Bygning offuer / oc spreddis saa at offuer den gantske Verden / Oc aff samme Folck som saa bleff atskild/ siges at alle Tungemaal som er i Verden haffue sin første begyndelse.

Om Abrahams stercke Tro til den Altsommectigste Gud.

Discip. Kiere Mestere/sig mig nu/ Huad slect kom der nu aff Sem / som vaar Noe første søn? Meste. Jeg vil vnderuise dig met faa ord / Noe bleff fød aff den niende Mand fra Adam/ oc hans Fader hed Lamech. Discep. Kreie Mestere. Efftterdi wi komme nu i tale om den gamle Patriarch Abraham/da sig mig noget aff hans stercke Tro oc tillid til den Altsommectigste Gud. Meste. Wi læse vdi Mosi første Bog/ i det xxij. Capitel. At Gud hand forsøgte oc fristede Abraham/ hand suarede oc sagde/ Herre ieg er her tilstede / Da sagde Gud til hannem / Tag din eniste Søn Isaac den du haffuer saare kier/ oc elsker hannem inderlige / oc Offre mig hannem til it Brendoffer paa det

det Bierg som ieg vil vise dig / huil-
cket der ligger i det Land Morija.
Abraham vaar Gud lydig / oc stod
aarle om morgenen op / oc lagde sadel
paa sit Asen / oc tog tho vnge Dren-
ge met sig / oc sin eniste Søn Isaac /
oc kløffuede Ved oc tog met sig som
hans Søn skulde brende vdi til it
Brendoffer / Oc saa drog hand paa
veyen til den sted som Gud haffde be-
teed hannem.

Men paa den tredie dag som de
haffde nu vandret / saa Abraham op /
oc bleff det Bierg var langt for sig /
paa huilcket hand skulde Offre sin
Søn / Da sagde hand til sine Dren-
ge / Bliffuer her met Asenet / Jeg oc
min Søn wi ville gaa der hen oc giø-
re vor Bøn til Gud / saa ville wi kom-
me til eder igen.

Saa tog Abraham Veden som
hand skulde haffue til Brendofferet /
oc lagde paa sin Søns Isaacs ryg /

Oc selff tog hand Ilden oc Suerdet i haanden som hand skulde affliffue sin kiere Søn met effter Guds befalning / oc ginge saa baade tilsammen hen op paa Bierget.

Som de nu saa ginge tilsammen at veyen/ Da sagde Isaac til sin Fader Abraham/ kiere Fader Abraham/ Abraham suarede oc sagde/ Huad vilt du min kiere Søn. Isaac sagde/ See Fader her er Ild oc Ved / huor er det som wi skulle Offre Herren? Abraham suarede hannem/ oc sagde/ Gud Altsommectigste skal vel skaffe oss det wi skulle Offre hannem / vær du der til freds met min kiere Søn.

Oc der de nu komme til den sted som Gud sagde hannem / da bygde Abraham der strax it Altere/ oc lagde Veden der paa / oc bant saa sin Søn Isaac/ oc lagde hannem paa Alteret offuen paa Veden / oc drog saa hastelige sit Suerd/ vd/ at hand vilde Offre sin

re sin

re sin Søn lige som Herrrn haffde befalet hannem.

Da robte Englen aff Himmelen til Abraham strax / oc sagde / Abraham du skalt icke vdrecke din haand offuer dit Barn Isaac / oc giør hannem intet ont / Thi ieg ved nu at du fryeter Gud / oc haffuer icke spart din eniste Søn for min skyld. Da saa Abraham op / oc saa bag sig en Vœer hengendis i en busk ved sin horn / Oc hand tog strax samme Vœer oc Offrede hannem til it Brendoffer i hans Søns stee: Oc Abraham gaff samme sted it naffn / oc kallede den Guds forsynligheds sted.

Der effter talede Guds Engel atter til Abraham / oc sagde / Jeg suer ved mig selffuer / sagde Herren / Fordi at du haffuer icke spart din eniste Søn / Da vil ieg velsigne dig / oc giøre din Sœd saa mangfoldig som Stierner er paa Himmelen / oc sands

Korn paa Haffsens bond/ oc ydermere skal ocsaa alle Mennisske velsignis/ fordi at du varst min Røst lydig. Oc der met vende Abraham sig met sin Søn/ oc kom til sine Drenge oc Asenet/ oc drog hiem til sit eget Huss som kaldis paa deris maal Betsaba/ oc leffuede fremdelis effter Herrens vilie/ oc vaar hans gantske liffs tid her paa Jorden/ hundrede halffierdesinds tiuffue oc fem Aar.

Her begyndis den Femte oc sidste part/ som indeholder om alle Menniskis Opstandelse paa den yderste Dommedag.

Discip. Kiere Mestere/ Men du haffuer nu saa forstandelige vnderuist mig/ om alle de nu fortelde stycker som findis i den hellige Scrifft/ Saa beder ieg dig at du endnu vilt ydermere vnderuise mig oc tilkiende giffue om den

den

den yderste Dommedag / naar den skal komme? Meste. Wi læse i Scrifften at naar den dag skal komme / da skal Verden være fuld met Folck / oc de skulle da leffue i all vellyst oc tryghed / oc giøre Bryllup oc mange store Verdskaff oc Gestebud / oc naar de ere da altsomtryggeste oc gladeste oc vente dem ingen fare eller wlycke i nogen maade / da skal Herrens store dag komme / oc Menniskens Søn skal da komme vdi Skyerne met en stor oc ynckelig anskrig oc gruselig liud i Lucten / saa sigendis / Staar op i døde oc komme til Doms / Oc vdi samme time skulle de alle opstaa som leffuit haffue paa Jorden / fra Verdens begyndelse oc indtil den dag som Herren skal komme. Discip. Sig mig videre kiere Mestere / bliffuer Mennisken da noget vanskabte paa deris Legeme? Meste. Alle gode oc Retfærdige Menniske bliffue da saa deylige / skøne

 oc

oc klare som Solen / oc vden all lyde
breck paa deris Lemmer/ lige som A-
dam vaar der hand bleff først skabt.
Oc alle onde oc forbandede Menni-
ske/de bliffue da saa vanskabt oc haffue
da alle de lyde som onde ere / dog huer
effter sine gierninger. Discip. Huor-
ledis synis vor Herre da at være?
Mest. Hand synis de gode Menniske
at være milder oc Barmhiertig met
all sin Naaade oc Miskundhed / aff
sin Mandoms effne som hand heng-
de for oss paa Kaarssit. Men de onde
oc forbandede Menniske synis hand
at være saare grummer oc strenger/at
de fange da saa stor redsel oc blysel aff
Jesu Christi wblide Ansict som hand
da beteer de ond/at de ingelunde taare
see op til hans Ansicte. Discip. Huor-
lunde skulle da Mennisken skickis faar
Dommen. Meste. Alle Menniske
som haffue værit Abrahams Børn/
de skulle alle skickis paa den høyre side/
hoss

hoss vor Herre Jesum Christum/ Oc alle som ere aff Cains Blod/ de skulle komme paa den venstre side hoss vor Herre Jesum Christum at staa.

Discip. Huad siger Dommeren da til dem alle/ naar de nu staa for hannem? Meste. Hand siger til dem/ som staa ved den høyre haand/ Kommer hid mine vdualde oc velsignede Faders Børn/ oc besider den lyst oc glæde som min Himmelske Fader haffuer eder bered til euig tid/ Thi den tid mig hungrede/ da gaffue i mig mad/ den tid ieg tørstede/ da gaffue i mig dricke/ Jeg vaar nøgen/ i gaffue mig klæder/ Jeg vaar siuger/ oc i komme til mig. Jeg vaar hussuild/ oc i laante mig Huss. Jeg vaar i Fengsel/ oc i husualede mig.

Da suare de met megen glæde oc frygd/ oc sige/ O Herre/ naar saa wi dig hungrig/ oc gaffue dig mad. Eller naar saa wi dig tørster/ oc gaffue dig

ue dig dricke. Eller nøgen/ oc wi klædde dig/ Eller siuger / oc wi komme til dig. Eller i Fengselet/ oc wi husualede dig. Da skal vor Herre suare dem oc sige/ Alt det i haffue giort en aff de mindste som trode paa mig / oc vaar nødtørfftig/ det samme haffue i giort mig selff/ Matth. xxv.

Men til dem som staa ved den venstre haand siger hand / Gaar bort fra mig i formaledide oc forbandede Mēniske/ til den euige Ild oc bedrøffuelse som aldrig kommer ende paa/ som er Dieffuelen bered oc all hans selskab. Thi den tid ieg vaar hungring / da gaffue i mig icke mad / Eller mig tørstede/ oc gaffue mig icke dricke / Eller nøgen/ oc i klædde mig icke/ Eller siuger / oc komme icke til mig / Eller i Fengselet / oc i husualede mig icke. Da suare de met gantske stor sorrig oc megen bedrøffuelse/ oc sige/ O Herre / naar saa wi dig nogen tid være hun-

hungrig/ siuger/ eller i Fengselet / oc wi haffue icke tient dig der vdi.

Da suarer vor Herre dem oc siger/ Sandelige ieg siger eder / Huad i haffue giort den alder mindste / som trode paa mig/ oc bad eder om hielp oc trøst i mit naffn / det haffue i nectet mig selff.

Discip. Skulle da alle Menniskis gierninger bliffue obenbare baade onde oc gode? Meste. Ja / Alle onde Mennniske deris gierninger som de haffue giort all den stund de leffuede her paa Jorden/de skulle da obenbaris for Guds Domstol / oc deris egen Samuittighed skal da bære vidnisbyrd imod dem selff/ at de haffue leffuit ilde imod Guds Bud oc befalning den stund de leffuede her paa Jorden.

Discip. Kiere Mestere/ Sig mig/ Huorledis skal Verden bliffue naar den yderste Dom er holden? Meste. Naar den Altsommectigste Gud haff-

haffuer huldet Dom oc skicket alting effter sin Guddommelige vilie / da skal Soel oc Maane/ Planeter oc alle Stierner bliffue meget skiønere oc herligere end de nu ere / Desligeste skal Jorden ocsaa bliffue meget klare-re/ oc skønere end nogen ting som nu ere til i Verden / ingen ting skal da bliffue wreen / oc alt det onde som er her paa Jorden / skal da ned met det megle onde i Helffuedis affgrund til euig tid.

Discip. Haffue oc alle de som bliffue Salige en glæde i Himmelen?

Meste. Ja/ Lige som de haffde alle en sand Christelige Tro den stund de vaare her paa Jorden/ til den Alt-sommectigste Gud / saa haffue de oc alle en Salighed oc glæde / som S. Paulus der merckelige om scriffuer/ At der er aleniste en Gud/ en Sa-lighed / oc en Tro / Huilcket oss al-le vnde den Herre Jesus Christus met

met alle vdualde til euig tid at be-
side/ AMEN.

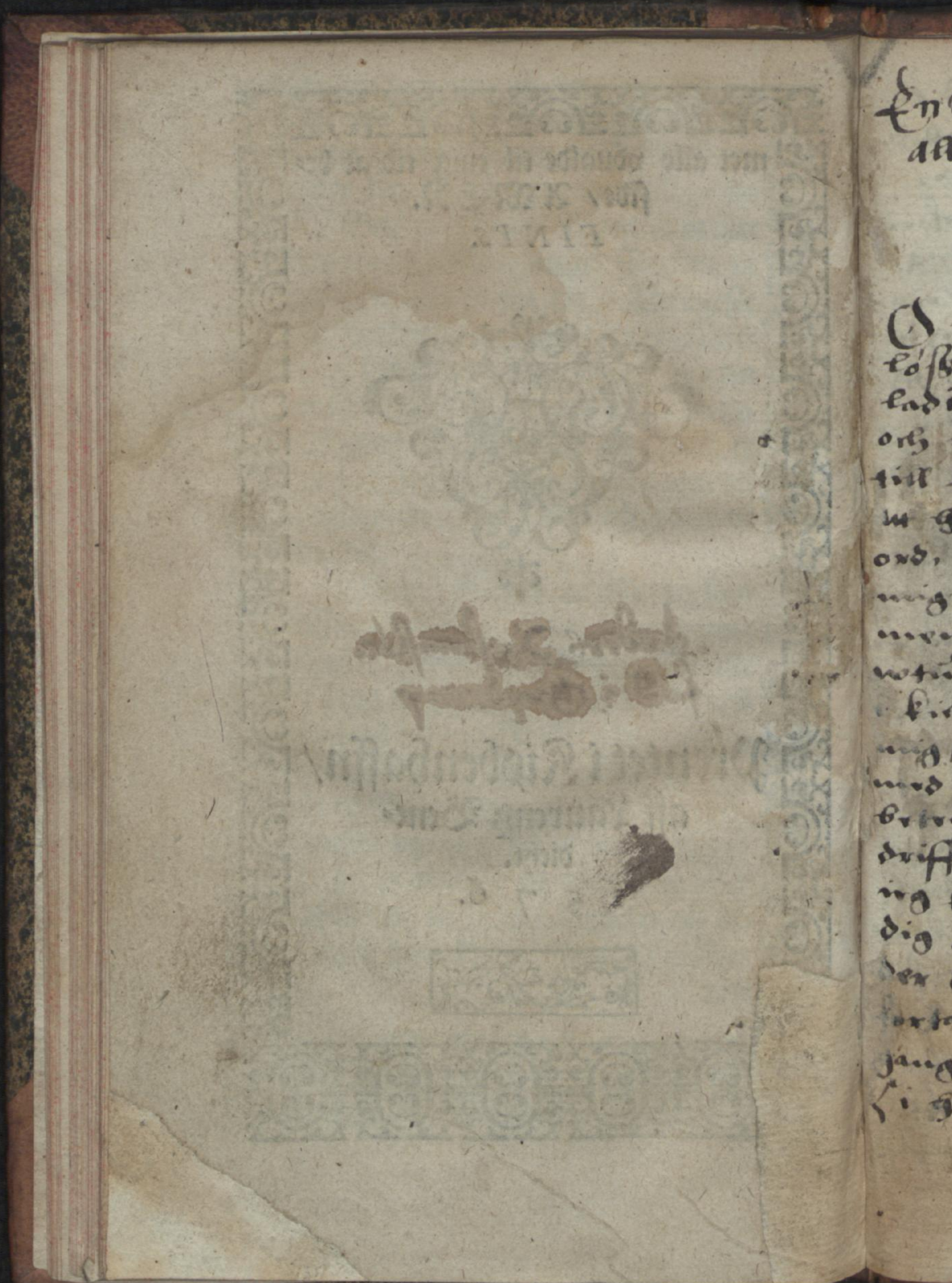
FINIS.

Anders Rasmussøn
fød i Gryderop

Prentet i Kiøbenhaffn/
aff Laurentz Bene-
dicht.
1 5 7 6.

En Almindelig Bøn, om alle dyder oc alle slags gaffuer, till Hobe sam=litt aff augustini skrif=ter etc.

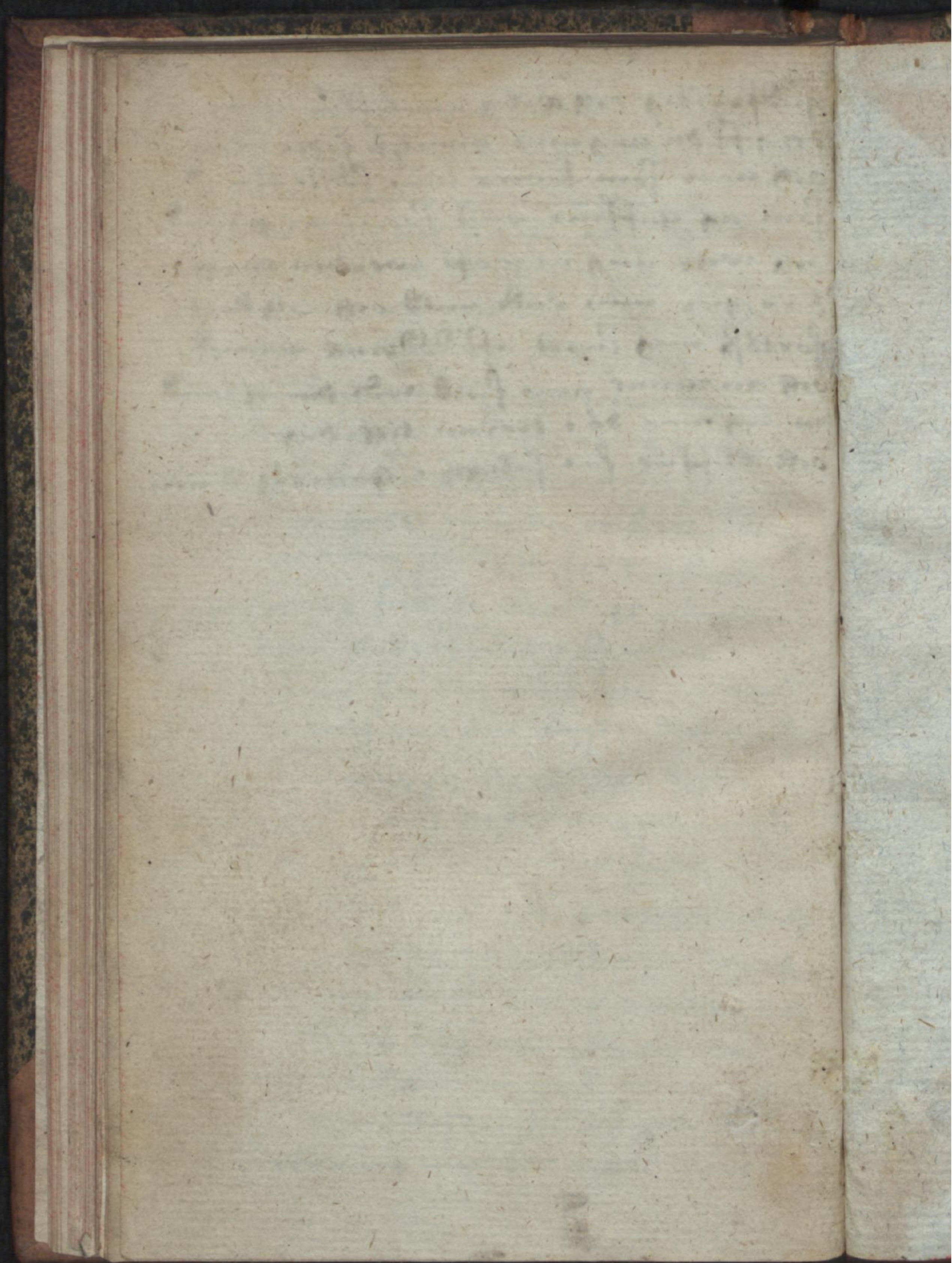
O Herre iesu christe, du min giern=
löserre, och saligiörere, ieg beder dig
lad mig icke bliffue nogen ond löst
och begiering, men neegit nere löst
till kyskhed. giff att ieg er lang som til
at giörre dett som ont er, oc snar till dit
ord, lystigh till att fuldkomme dett: lad
mig werre idelig i din frygt, fuldkom=
men i kierlighed, waaraftig i troenn,
wtuilaftig wdi haabitt: Brendendis
i kierlighed till min neste, och beuar
migh, att mit hierte icke bliffuer optend
med had och affuend. giff mig altid att
bruge dett som helligt och gaar for
driff mig, att ieg och saa giör dett som
ieg tencker, reger du mig, att ieg elsker
dig allene, bestyrck migh att ieg behol=
der dig. beuar mig o Herre, att ieg icke
fortabis. forskaffe, att der icke faar indg=
ang, eller bliffuer wdi mit hierte,
i huilckit du wilt haffue bolig/hoff

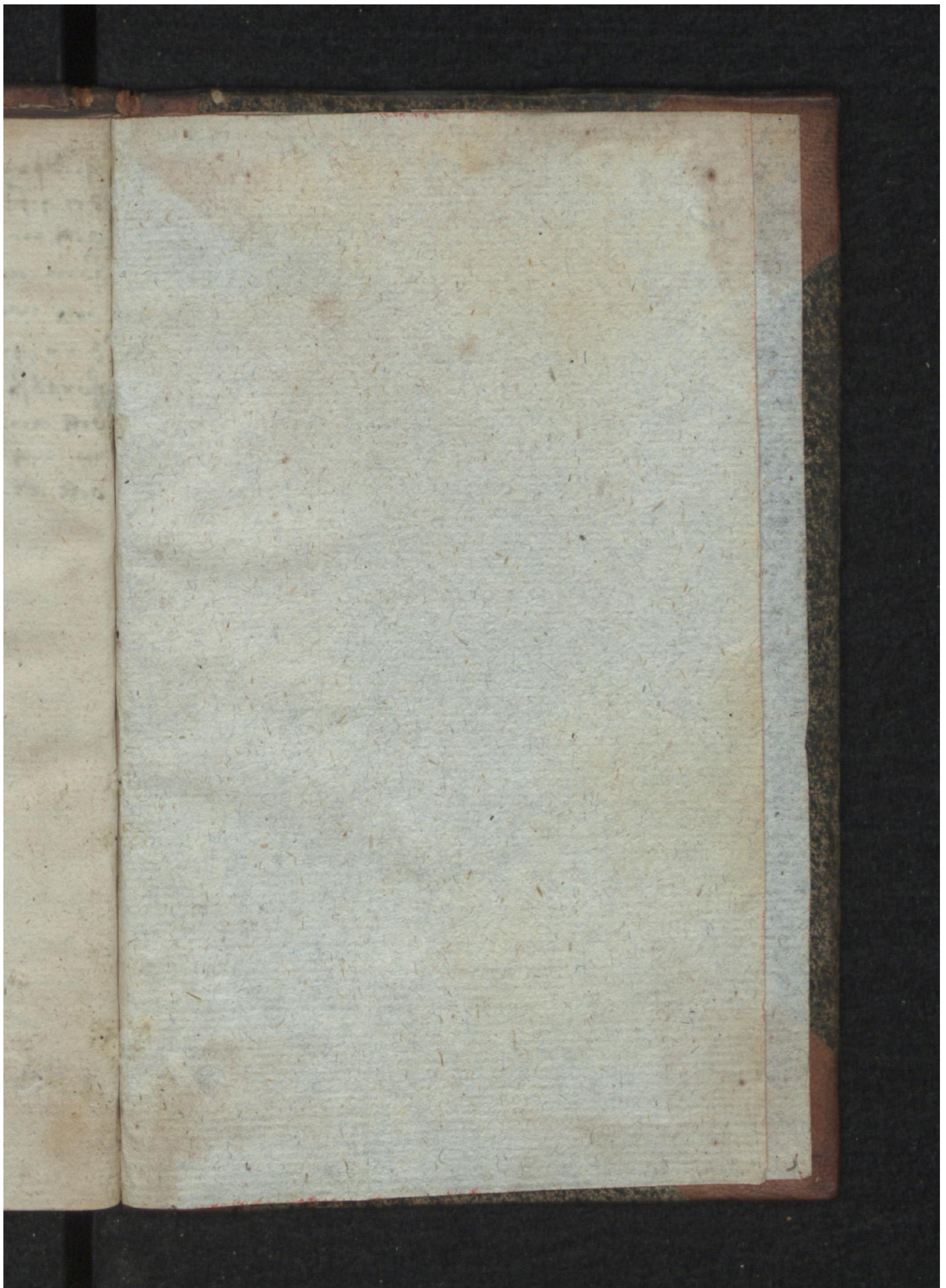
mod/ offuerflødighed/ drukenskab/ ond be-
girring/ horeri/ girighed/ ager/ karrighed/
had/ wrede/ hykleri eller æregirighed.
Giff migh ydmyghed/ renlighed/ sparsom-
melighed/ ædruehed/ hiertens reenhed/ tug-
tighed/ een saktmodig aand/ oc een barm-
hiertigh haand mod mine fattige neste.
Giff naade/ at ieg ingen bedrager/ och
icke heller bedragis aff andre/ men at
ieg altid kand lære/ att kiende och giøre
forskiell imellom det gode som iegh
skall giøre/ och det onde som ieg skall
sky och fly/ att ieg taler det som ret ret-
teligt och gaatt er/ at ieg stedse wandrer
i it gaatt forsett/ elsker retferdighed/
barmhiertighed och sandhed. Giff at
ieg holder fred med huer mand/ for-
mener de wsandrettige till fordragh/
enighed och kierlighed. forleen migh
din naade/ at ieg giffuer huer Mand
sin tilbørlige ære och reuerentz/ icke aff
frygt for de store och mectige/ men for
din skyld/ som det befallit haffuer/
at ieg elsker min neste/ lige somm
mig selff/ och ingen giør forfang
eller wrett/ ingen giffuer forargelse

ingen forfølger, hader, foracter el-
ler bespotter. Hielp at ieg er altid wen-
lig wilig och velbyegelig till at forlade,
at ieg icke staar epther fremmit gotz,
tröster den bedröffuede, kleder den nög-
ne, spiser den hungrige, och haffuer
medlidelse, med dem som ere i nød och
trangh. Hielp mig, at ieg kand offuer-
uinde mine argiste fiender, som ere
dieffuelen, werden och mit kiød och blod,
at de icke skulle føre mig till synden
och guds fortörnelse. O Herre lad min
bön komme op for dit ansict i himmelen
ieg beder dig, bliff huoss mig, och kom
snarlig till hielp, lad mig icke bliffue
till skamme. tag mig naadelige y din
almectige haand, forlöss mig aff denn
grumme dragis keffter, giff mig en
salig affgang aff denne werden, och
een gledeligh opstandelsse med alle, oc
giör mig euindelige salig, for dinn
kiere Sönns iesu christi død
och pine skyld, som med
dig leffuer en sand
Gud, fra euighed
och til euig
hed A-
men.

O rige Gud till dig altid
Setter jeg all mit hob och lid
jeg kalder paa dig i all min nød
och troer du will i liff och død
du haffuer io sielff forplichtet dig
och loffuit oss det met visserlige
wedt dit hellige och salige ord
du leffuende Gud i himmelen boer
de faderløse børn och encker met
will du forsuare huer i sin stedt
deris skiøtzherre wilt du wisserlig were
deris nød den skulle de for dig bære
O herre jeg fattige elendige quinde
som gaar bedrøffuit bode wd oc inde
och klaffuer for dig min sorg och wonde
hielp du mig met din miskund oc naade
thi de som mig skulle hielpe best
de fortrøcker och hader mig allermest
jeg will dog icke i mishob falde
men dig min Gud aff hiertet paakalde
du kand mig hielpe du wedst min trang
du wilt mig trøste i min modgang
min siel och liff / mit gods och ere
Befaller jeg dig min Gud oc Herre
wer du min Hosbonde och gode forsuar
Saa frycter jeg mig for ingen fare

gudfryctig och ærlig att leffue here
det giff du mig min himelske fader kere
och naar som kommer min sidste stund
som ieg haffuer gust saa mange lund
och wiler mig tage aff werden bortt
saa giör min ende mild och och kort
forløss mig snart aff dødzens baand
och anammer min siell udi din haand
at ieg maa dö i troen till dig
och bliffue saa saligh i himmerig Amen.

5